

MADANIY FARQLAR TA'SIRIDA KOMMUNIKATIV STRATEGIYALAR: INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA

Oriental universiteti

Magistratura mutaxassisligi, ingliz lingvistika yo'nalishi magistranti

Farxotova Sitora Kamoljon qizi

Annotatsiya: Har bir xalq o'zining tili, madaniyati hamda an'analariga ega. Ushbu omillar insonlar o'rtasidagi muloqot jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Oraliq madaniy farqlar, ya'ni til va madaniyatning o'ziga xos tomoni, ikki xalq vakillari o'rtasida samarali va mazmunli suhbat qurishda muhim o'rin tutadi. Ba'zan madaniy tafovutlar sababli insonlar bir-birini to'g'ri anglamasligi, noto'g'ri xulosa chiqarmasligi uchun kommunikativ strategiyalarning to'g'ri qurilishi muhimdir. Ingliz va o'zbek tillari misolida kommunikativ strategiyalarning shakllanishi, ularga madaniy farqlar qanday ta'sir ko'rsatishi asosiy tadqiqot mavzusidir. Ushbu tezisda madaniy farqlar ta'sirida kommunikativ strategiyalar: ingliz va o'zbek tillari misolida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: madaniy farqlar, kommunikativ strategiyalar, ingliz tili, o'zbek tili, til va madaniyat, muloqot, ijtimoiy me'yorlar, lisoniy xususiyatlar, xalqaro kommunikatsiya, madaniy kompetensiya.

Til inson tafakkurining ifodasi bo'lishi bilan birga, madaniyat ham o'z ifodasini til orqali topadi. Til va madaniyat o'rtasida chambarchas bog'liqlik mavjud bo'lib, ular bir-birini boyitadi. Kommunikativ strategiyalar, ya'ni muloqot davomida tanlanadigan yo'l, usul va vositalar aslida shu madaniyat va til qonun-qoidalariga bevosita bog'liq. Masalan, har bir jamiyatda muomala qilish, gapirish, savol berish, javob berish, suhbatni yakunlash kabi kommunikativ jarayonlarning o'ziga xos tartibi hamda usullari mavjud. Ingliz va o'zbek tillaridagi kommunikativ strategiyalar xalqning madaniyati, dunyoqarashi, qadriyatlari, ijtimoiy munosabatlari orqali belgilanadi. O'zbek xalqi qadimdan mehmondo'stlik, samimiyat, hurmat va ehtirom bilan ajralib turgan. Suhbatda ehtiyotkorlik, hurmat

ifodasi, katta yoshdagilarga murojaat qilishda alohida e'tibor, yoshlar va bolalar bilan gaplashishda esa muloyimlik ustuvor. O'zbek tilida rasmiy muomala va norasmiy muomala o'rtasidagi farq aniq seziladi. Ko'pincha hurmat va ehtiromni bildirish uchun "siz" so'zi ishlatiladi, ko'plik shakldagi fe'llar yordamida muloqot kuchaytiriladi. Shuningdek, salomlashish, hol-ahvol so'rash, ezgu tilaklar bildirish kommunikatsiyaning ajralmas qismidir [1].

O'zbek tilida savol-jo'vob hamda xitoblarda doimo masofa va ehtiyotkorlik saqlanadi. Muloqot davomida hazil-huzul, muloyimlik, ortiqcha gap-so'zlardan tiyilish, ochiq gapirishdan ko'ra bilvosita murojaat qilish afzal ko'riladi. Bu madaniy o'ziga xoslik muloqotda noqulayliklarni bartaraf etishga, munosabatlarni iliqlashishga xizmat qiladi. Ingliz jamiyatida kommunikativ strategiyalar quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi: shaxsiy mustaqillikni hurmat qilish, shaffoflik, ochiqlik va temperamentni nazorat qilish. Inglizlar odatda rasmiy yoki norasmiy muloqotda ham o'zaro muvozanat va oraliq masofani saqlaydi. Ular uchun "I" yoki "you" so'zlaridan foydalanish biror qanday ijtimoiy status yoki yoshi bilan farq qilmaydi. Rasmiy muomalada esa "Mr.", "Ms.", "Sir" kabi titul va murojaat shakllari qo'llaniladi. Ingliz tilida noqulay vaziyatlarda diplomatik tarzda nuqtai nazarni ifodalash, muammoni yumshoq shaklda yetkazish ustuvor hisoblanadi. To'g'ridan-to'g'ri rad etishdan ko'ra, nazokatli, e'tiborli so'zlarni tanlash ushbu millat madaniyatining yorqin namunasi hisoblanadi [2].

Ingliz tilida mulohaza bildirayotganda, suhbatdoshga ruxsat so'rash, fikrini ilgari surishda "may I", "could you please", "would you mind" kabi so'z birikmalaridan foydalanish odat tusiga kirgan. Ushbu strategiyalar haqiqatda kommunikatsiyani yumshoq, tushunarli va xalal bermaydigan tarzda tashkil etadi. Til va madaniyat o'rtasidagi farqlar aynan kommunikativ strategiyalarda o'z ifodasini topadi. Masalan, o'zbek tilida har qanday rasmiy munosabatda hurmat ko'rsatish, savol berishda oraliq so'zlardan foydalanish, javoblarda muloyimlik bo'lsa, ingliz tilida oraliq so'zlar bo'lishi mumkin, biroq muammo yoki mavzu yuzasidan to'g'ridan-to'g'ri gapirish kuchliroq. Ingliz tili uchun tipik tarzda ochiq ishoratlar (bevosita fikrini aytish), o'z fikrini himoya qilish oddiy hol hisoblanadi.

O'zbek tilida esa zid fikrni ehtiyotkorlik bilan ifodalash, o'zini tuta bilish, muloyimlik afzal bo'ladi. O'zbek muomalasida har doim kontekst, ijtimoiy maqom, yosh va qardoshlik darajasi muhim rol o'ynaydi. Masalan, baland ovozda gapirish, ko'zga tik qarash hamisha madaniyat doirasida muayyan holatlarni bildiradi. Inglizlarda esa ko'zga qarash ochiqlik va e'tibor belgisi bo'lsa, o'zbeklarda bu qaysidir ma'noda odobsizlik sifatida baholanishi mumkin. Madaniyatga xos kommunikativ in'ikoslar jamiyatda totuvlik va hurmatni saqlash fazilatiga xizmat qiladi. Ko'p hollarda ijtimoiy tizim, urf-odatlar, qadriyatlar o'z ifodasini muloqotda topadi. Ayniqsa, xalqaro darajada kommunikatsiya olib borish zarurati tashqi madaniy farqlarga moslasha olishni, differensial kommunikativ strategiyalarni egallashni talab qiladi. Globalizatsiya jarayonida bir xil motivlar va stereotiplardan voz kechish, har bir xalqning madaniyati va tiliga nisbatan ehtiyotkor, moslasha oluvchi bo'lish katta ahamiyatga ega [3].

Bunday o'ziga xosliklarni bilingan holda, ingliz va o'zbek tillarida samarali kommunikatsiyani yo'lga qo'yish uchun madaniy kompetensiyalar, yashirin me'yor hamda qadriyatlarni o'rganish muhimdir. Bu esa transmilliy biznes, ta'lim, diplomatiya yo'nalishlarida muvaffaqiyat olib keladi. Har ikki jamiyat vakillarining til va madaniyatga oid bilimlari kommunikativ sadoqatni kengaytiradi, to'g'ri va unumli muloqot o'rnatish imkonini oshiradi. Ijodiy va kasbiy muloqot jarayonida madaniy tafovutlarni e'tiborga olmaslik noto'g'ri tushunchalarni keltirib chiqaradi. O'zbek va ingliz tillarida biror ma'lumot berishda, tanqid qilishda, savol berishda yoki muammo hal qilishda tanlanadigan kommunikativ strategiyalar o'ziga xos ahamiyatga ega. Tillarda mavjud nutq standartlari jamiyat didi va madaniyatining natijasidir. Ularni e'tiborga olmaslik, madaniy tafovutlarni inobatga olmaslik esa, ko'pincha kommunikativ nosozliklarga olib keladi. Kommunikatsiyada to'g'ri strategiya tanlash, har bir jamiyatga xos nutq etiketi va madaniyat me'yorlariga rioya etish muhim hisoblanadi. O'zbek tilida xushmuomalalik, samimiylik, hurmat, iliqlik va ijtimoiy maqomga tayanadigan kommunikativ strategiyalar yetakchilik qilsa, ingliz tilida

esa, samimiy va ochiq, aniq va qisqa, diplomatik va ortiqcha tantanali so'zlarsiz muloqot qilish asosiy yo'nalish sifatida namoyon bo'ladi [4].

Xulosa:

Til va madaniyat o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjud. Ingliz va o'zbek tillarida kommunikativ strategiyalarning shakllanishi, asosiy yo'nalishlari va samaradorligi bevosita ularning madaniy xususiyatlari bilan belgilanadi. Kommunikativ strategiyalarda madaniyatga xos tafovutlarni inobatga olish har ikki jamiyat vakillariga xalqaro va ichki muloqotda muammosiz va silliq muhit yaratadi. Madaniy tafovutlarni chuqur o'rganish, kommunikativ kompetensiyani oshirish, ijtimoiy hamda kasbiy munosabatlarda muvaffaqiyat omili bo'lib xizmat qiladi. Kommunikativ strategiyalar hamisha madaniyat qonun-qoidolari, ijtimoiy me'yorlar va qadriyatlar bilan uyg'unlashgan holda rivojlanadi. Shu sababli, har bir muloqotda tillarning madaniy kontekstini inobatga olish, differensial strategiyalarni to'g'ri qo'llash va ijtimoiy ruhni saqlash eng muhim vazifa sifatida e'tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdukarimov, B., & Karimova, D. (2018). "O'zbek va ingliz tillarida kommunikativ aktlar: pragmatik yondashuv." *Filologiya Masalalari*, 2(4), 115-122.
2. Alimov, R. (2020). "Madaniyatlararo kommunikatsiya va zamonaviy yondashuvlar." *O'zbekiston Filologiyasi*, 3(1), 55-62.
3. Egamberdiyeva, M. (2019). "Interkultural kompetensiya va uning o'rni." *Filologiya va til o'qitish*, 4(2), 89-94.
4. G'ulomov, J. (2019). "Ingliz va o'zbek tillarida muomala madaniyati." *Yilning Filologi*, 1(1), 71-78.
5. Islomova, M. (2021). "Komparativ tilshunoslik: komunikativ strategiyalar tahlili." *Til va Madaniyat*, 2(3), 39-48.
6. Karimova, S. (2017). "Madaniyatlararo muloqot va lingvistik xususiyatlar." *O'zbekiston Tilshunosligi*, 1(2), 101-107.
7. Matkarimov, U. (2021). "O'zbek tilida kommunikativ strategiyalar tipi va ularning ahamiyati." *Filologiya ilmi*, 5(3), 110-117